

Na-apen

In de week voor het NVGP-congres van 2024 verscheen het verdrietige bericht dat Frans de Waal op 75-jarige leeftijd is overleden in zijn woonplaats Atlanta in de Verenigde Staten. Net iets meer dan een jaar daarvoor was hij een van de keynote sprekers op het NVGP-congres met als thema diversiteit. En hij leverde meer dan vijftien jaar geleden een bijdrage aan *Groepen* met een boeiend artikel over evolutionaire ethiek, agressie en geweld (De Waal, 2007). Spiering (2024) omschrijft hem in het *NRC* als de man die mens en aap bij elkaar bracht. Frans de Waal was decennialang de beroemdste Nederlandse primatoloog en wordt door Spiering getypeerd als iemand die met zijn kalme manier van spreken, grote kennis en onmiskenbare liefde voor onze neven in het dierenrijk ook buiten de wetenschap een bekend persoon was. Door zijn zeer geanimeerde lezing op het NVGP-congres in 2023 was hij dat ook onder groepstherapeuten van de NVGP. Redactielid Leo Zoutewelle schreef in zijn verslag over dat congres dat Frans de Waal ons meenam in zijn wondere en aanstekelijke wereld van overeenkomsten tussen mensen en mensapen, waarbij De Waal aan de hand van

diverse voorbeelden, anekdotes en videopnames liet zien hoeveel we gemeenschappelijk hebben (Zoutewelle, 2023).

In het boek *Een tijd voor empathie* beschrijft Frans de Waal (2009) wat de natuur ons leert over een betere samenleving en komen tal van voorbeelden van empathie bij apen voorbij. Eén daarvan blijft mij al lange tijd bij. In de paragraaf 'De kunst van het na-apen' gaat hij in op identificatie. Hij noemt het de haak waaraan we worden binnengehaald en die ons de gesteldheid, de emoties en het gedrag van onze naasten doet overnemen. De Waal stelt dat op sterk emotionele momenten de identificatie nog treffender is en beschrijft hoe hij eens een chimpansee op klaarlichte dag ter wereld zag komen. Hij zag hoe zich rond chimpansee Mai een menigte vormde – snel en in stilte, alsof ze op een geheim teken afkwamen. Mai stond half overeind met haar benen een stukje uit elkaar en hield een geopende hand onder zich, klaar om de baby op te vangen zodra hij naar buiten zou komen. Atlanta, een ouder chimpanseevrouwtje, stond in dezelfde houding naast haar en maakte precies dezelfde handbeweging, maar tussen haar eigen

benen, wat geen enkel doel diende. Toen de chimpanseebaby na een minuut of tien tevoorschijn kwam, roerde de menigte zich. Eén chimpansee krijste en sommige apen omhelsden elkaar, wat liet zien hoezeer ze bij het gebeuren betrokken waren. Atlanta identificeerde zich waarschijnlijk met Mai omdat ze zelf veel baby's had gehad en als intieme vriendin vlooidde ze de nieuwe moeder bijna onophoudelijk in de weken die volgden. Volgens De Waal bootsen we diegenen met wie we ons identificeren niet alleen na, maar versterkt de nabootsing op haar beurt ook weer de band tussen ons (2009). Een prachtig voorbeeld dat zich goed laat vertalen naar ons werk als groepstherapeuten. Ik moet daarbij direct denken aan de mooie en ontroerende momenten in de groep waarbij een groepslid iets intiems deelt of een corrigerende ervaring opdoet, waarna de hele groep met het groepslid meevoelt en meeleeft. Vaak zijn dit de momenten waarop de groep weer meer onderlinge verbinding voelt. Hier gaat het om de identificatie, nabootsing en het versterken van de band waar Frans de Waal het in het voorbeeld van de geboorte van de chimpansee over had. Net als collega Zoutewelle (2023) vraag ik me telkens af bij het lezen over primatenonderzoek wie nu op wie lijkt en wie nu eigenlijk wie na-aapt.

In dit nummer maakt ook Sandra Schruijer in de geest van Frans de Waal in haar column de verbinding van de mens naar het dier en van het dier naar de mens. Ze laat zien hoe zij in haar werk als adviseur en docent gebruikmaakt van dierenmetaforen.

Louis van Kessel, afgelopen februari een van de sprekers tijdens de NVGP-opleidersmiddag, reflecteert op supervisie bij groepstherapie.

Rianne van de Kraats heeft in haar column aandacht voor oude patronen die ons in het hier-en-nu in de weg kunnen zitten. Helga Aalders en Lente Werner schrijven over het programma WachtenWaard, waarbij twee ervaringsdeskundigen wekelijks een groep geven aan mensen die op de wachtlijst staan voor behandeling, met de focus op mentale, sociale en praktische ondersteuning in het dagelijks leven en voorbereiding op de behandeling. Het is een programma dat specifiek is ontwikkeld om de problemen met de lange wachtlijsten in de ggz aan te pakken. Een ander probleem in de zorg waar weinig over geschreven wordt, maar dat bij instellingen kan leiden tot ziekteverzuim, ontevreden hulpverleners of vertrekkende professionals zijn problemen in teams. Frans van Paassen besteedt in een tweeluik aandacht aan disfunctionele teamdynamieken in de ggz. In het eerste artikel beschrijft hij problemen in teams en in het tweede artikel gaat hij specifiek in op problemen met managers en leidinggevenden. Arnout ter Haar doet verslag van het NVGP-congres van 22 maart 2024 met als thema 'emoties in de groep', een congres waar ook de boodschap van Frans de Waal met betrekking tot de overeenkomsten tussen emoties bij dieren en mensen niet had misstaan. Over het onderwerp van het congres schrijft Ter Haar: 'Een ogenschijnlijk voor de hand liggend thema – het betreft immers de kern van ons vak – maar wat mij betreft kan het hier niet vaak genoeg over gaan.' Graag voeg ik daar het advies aan toe om vooral Frans de Waal nog eens te lezen om te leren over onze eigen emoties.

Salvatore Vitale

Refereren aan:

Vitale, S. (2024). Na-apen. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 19(2), p. 5-7.

Literatuur

Spiering, H. (16 maart 2024). De man die mens en aap dichterbij elkaar bracht. *NRC*. Geraadpleegd op 19 april 2024, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/03/16/de-man-die-mens-en-aap-dichter-bij-elkaar-bracht-a4193299>

Waal, F. de. (2007). Evolutionaire ethiek, agressie en geweld. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 2(3), p. 42-51.

Waal, F. de. (2009). *Een tijd voor empathie. Wat de natuur ons leert over een betere samenleving*. Amsterdam: Olympus.

Zoutewelle, L. (2023). Durven verschillen. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 18(2), p. 17-20.
